

Projectplan Ruimtelijke ingrepen

Projectplan Ruimtelijke ingrepen

Generieke ontheffing das (gebiedsontwikkeling)Luchthaven Twente

Definitief

Versie 1

Opdrachtgever

Area Development Twente
Zuidkamp 31
7524 PJ Enschede
T (053) 4800090
E post@adttwente.nl
I www.adttwente.nl

Opdrachtnemer

Eelerwoude
Postbus 53
7470 AB Goor
T (0547) 26 35 15
F (0547) 26 33 15
E info@eelerwoude.nl
I www.eelerwoude.nl

Projectgegevens:

Projectnummer: P6629.2
Datum: 8-7-2015
Projectleider: G. Lubbers
Opgesteld: G. Lubbers
Gecontroleerd: Vincent de Lenne

Onderzoek van Eelerwoude voldoet aan de eisen die het Ministerie van Economische Zaken stelt. Eelerwoude is lid van het Netwerk Groene Bureaus. Het Netwerk werkt aan de kwaliteit van advisering gericht op natuur, landschap, water, milieu en ruimte. Het Netwerk heeft een gedragscode die opdrachtgevers en andere belanghebbende een basis biedt om de leden aan te spreken op de kwaliteit van hun werk.

Dit onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd, conform de geldende wet- en regelgeving ten aanzien van flora en fauna. Desondanks zal nooit een 100% volledig beeld van de aanwezige flora en fauna gegeven kunnen worden. Natuur is dynamisch, situaties kunnen veranderen.

De opmaak van dit rapport gaat uit van dubbelzijdig afdrukken

INHOUD

1	ALGEMENE INFORMATIE	5
2	WERKZAAMHEDEN EN PLANNING	6
2.1	Werkzaamheden	6
2.2	Werkwijze werkzaamheden	7
2.3	Planning werkzaamheden	7
3	VERBODSBEPALINGEN	9
3.1	Artikel 11	9
4	ECOLOGISCH INVENTARISATIE: ACHTERGROND	10
4.1	Methode inventarisatie	10
5	ECOLOGISCH INVENTARISATIE: RESULTATEN	13
5.1	Verblijfplaatsen	13
5.2	Functionele leefomgeving	14
5.3	Populaties in de omgeving	15
6	EFFECTEN	16
6.1	Inleiding	16
6.2	Effectenbeoordeling	16
7	GUNSTIGE STAAT VAN INSTANDHOUDING	19
7.1	Staat van instandhouding	19
7.2	Afbreuk gunstige staat van instandhouding	19
8	MAATREGELEN	20
8.1	Totale projectgebied Luchthaven Twente (excl. Nieuwe EHS)	20
8.2	Burchtlocatie Lonnekerberg	21
9	ALTERNATIEVEN	24
1	LITERATUUR	25

1

ALGEMENE INFORMATIE

Op 12 november 2014 is door het Ministerie van Economische Zaken aan Area Development Twente (ADT) een Generieke ontheffing Flora en faunawet verleend op basis van het 'Soortmanagementplan Luchthaven Twente' (FF/75C/2013/0434). Begin 2015 is een bewoonde dassenburcht aangetroffen binnen het projectgebied van het vliegveld. In het kader van de ontwikkeling van nieuwe natuur in het deelgebied Nieuwe EHS kunnen door deze werkzaamheden negatieve effecten optreden op de aanwezige verblijfplaats van de das. Voor de das is echter geen ontheffing Flora en faunawet aangevraagd en verleend. Middels deze notitie vragen wij daarom een aanvullende, generieke ontheffing aan voor de das.

Na de ontdekking van de dassenburcht is door bureau Altenburg & Wymenga (verder aangeduid als A&W) een onderzoek uitgevoerd naar mogelijke compensatie en mitigatie van de locatie in relatie tot de voorgenomen ontwikkelingen (A&W, 2015). Deze rapportage is toegevoegd als losse bijlage (3).

In verband met de gevoeligheid van de das voor verstoring en vanuit bescherming van de soort maken we de keuze om specifieke informatie over bijvoorbeeld de locatie van de burcht, in een losse bijlage bij deze aanvraag op te nemen. Wij pleiten ervoor dat deze soortspecifieke informatie in principe niet aan derden wordt versterkt en dan alleen onder de voorwaarde van geheimhouding, waarbij de ontheffinghouder ADT door de ontheffingverlener (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland namens het Ministerie van EZ) vooraf van de voorgenomen informatieverstrekking op de hoogte wordt gesteld.

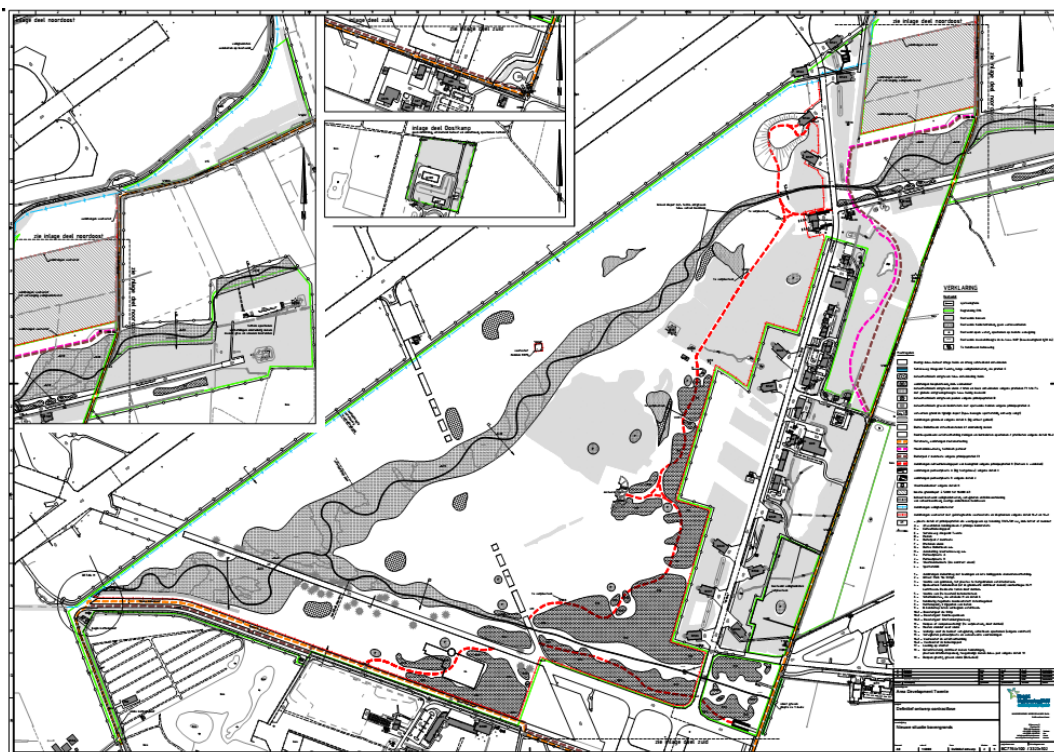
2

WERKZAAMHEDEN EN PLANNING

2.1 Werkzaamheden

De aanleiding voor het aanvragen van een (generieke) ontheffing voor de das komt voort uit de realisatie van de nieuwe natuur in het deelgebied Nieuwe EHS en het feit dat blijkt dat de das inmiddels op veel plaatsen op en rond het plangebied voorkomt. De realisatie van nieuwe natuur is één van de ontwikkelingen die in het Soortmanagementplan Luchthaven Twente (SMP) is beschreven. Ontheffing voor de das wordt echter aangevraagd voor alle ruimtelijke ontwikkelingen binnen het plangebied zoals beschreven en begrensd in het SMP.

Voor een beschrijving van de situatie na realisatie van de Nieuwe EHS wordt verwezen naar figuur 1, waarvan in bijlage 1 een kaartbeeld op A3 formaat is opgenomen en naar bijlage 2 als toelichting op dit ontwerp van RoyalHaskoningDHV.

Figuur 1. Weergave van het ontwerp van de Nieuwe EHS (RoyalHaskoningDHV, augustus 2014). De inzet linksboven betreft het meest oostelijke deel van het plangebied, de omgeving waar de dassenburcht is aangetroffen.

2.2 Werkwijze werkzaamheden

Begin januari 2015 is gestart met de werkzaamheden ten behoeve van de Nieuwe EHS. De werkzaamheden worden uitgevoerd door de Timmerhuisgroep uit Vriezenveen en ecologisch begeleid door de heer G. Lubbers, ecologisch adviseur bij Eelerwoude. RoyalHaskoningDHV, in de persoon van mw. C. van der Ziel, treedt op als ecologisch adviseur van de opdrachtgever Area Development Twente (ADT) en heeft in het project een toetsende en controlerende rol.

Voorgenomen ontwikkelingen en realisatie Nieuwe EHS

Voor een beschrijving van de werkzaamheden binnen het totale plangebied van (de Gebiedsontwikkeling) Luchthaven Twente wordt verwezen naar de informatie in het SMP. De werkzaamheden ten behoeve van de realisatie van nieuwe natuur bestaan in hoofdlijnen uit het (ver)graven van slenken, poelen, bomkraters en een uitkijkheuvel, de aanplant van bos, de aanleg van recreatieve paden en voorzieningen, de realisatie van een ecologische objecten zoals twee vleermuisbunkers, het plaatsen van rasters en hekwerken, de aanleg van een nieuwe serviceweg en het dempen van enkele sloten en een tankgracht. De grond die vrijkomt bij het graven van de slenken wordt gebruikt bij de aanleg van de uitkijkheuvel aan de noordzijde van het deelgebied.

Realisatie Nieuwe EHS rond de dassenburcht

Bij de ontdekking van de dassenburcht bij de voormalige Lonnekerberg in januari 2015 zijn alle werkzaamheden in het plangebied ten oosten van de Grefthenberghoekweg (figuur A in bijlage 6) direct opgeschort. Op dat moment hadden er alleen dunningen in de struiklaag in het bosperceel van de Schietbaan plaatsgevonden. Een strook bos met daarin de dassenburcht was nog niet gedund. Ook waren er nog geen andere werkzaamheden in of rond de burcht uitgevoerd. Bijlage 6 geeft een overzicht van de huidige situatie.

In het bosperceel met de dassenburcht dient nog een detectie naar niet gesprongen explosieven (NGE's) plaats te vinden. Dit zal in verband met de aanwezige rabatten hier handmatig worden uitgevoerd. Plaatselijk zal hiervoor mogelijk wat struikopslag moeten worden verwijderd. Op de locatie van de burcht en in de directe omgeving van de burcht hoeft geen beplanting te worden verwijderd. Voor het herstel van de natuurlijke waterhuishouding wordt de tankgracht gedempt. In het aangrenzende grasland wordt een ondiepe slenk gegraven. De verharding van de voormalige handschietbaan wordt schoongemaakt en ontsloten middels een wandelpad voor publiek. Op de handschietbaan wordt mogelijk een cultuurhistorisch kunstwerk geplaatst, de mogelijkheden hiertoe worden op dit moment verkend.

2.3 Planning werkzaamheden

In de rapportage van het onderzoek van A & W, dat gebaseerd is op de Soortenstandaard voor de das van Dienst Regelingen uit 2012, wordt aangegeven dat, om verstoring van de dassen en de burcht te beperken werkzaamheden in de nabijheid van de burcht in de periode van juli tot en met oktober moeten worden uitgevoerd. Dit geldt voor het gebied in een straal van 100 meter rond de burcht. Werkzaamheden binnen 100-200 meter van de burcht worden zoveel mogelijk beperkt tot deze periode. De uitvoering vindt daarom

plaats in genoemde periode. De Soortenstandaard vermeldt overigens een ruimere periode die loopt van juli tot december. Een en ander maakt dat bij het verkrijgen van deze aanvullende ontheffing haast is geboden, om niet achter de feiten aan te lopen en pas vanaf juli 2016 te kunnen starten met de uitvoering van de Nieuwe EHS. Voor een nadere toelichting op de planning en werkwijze wordt verwezen naar het onderzoeksrapport van A & W dat als bijlage is toegevoegd (bijlage 3).

3

VERBODSBEPALINGEN

3.1 Artikel 11

De (generieke) ontheffing voor de das wordt aangevraagd voor de mogelijke overtreding van artikel 11 'Beschadigen, vernielen of verstoren van nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- en verblijfplaatsen'.

Realisatie Nieuwe EHS

Overtreding van artikel 11 kan optreden door de werkzaamheden van de Nieuwe EHS op rond de vastgestelde burcht bij de Lonnekerberg. Het graven van de slenk en het dempen van de tankgracht kunnen trillingen veroorzaken waardoor de dassen (in de burcht) worden verstoord, waardoor de burcht haar functionaliteit (tijdelijk) verliest. Het dempen van de tankgracht heeft effect op de waterhuishouding en kan leiden tot een stijging van de grondwaterstand, waardoor delen van de burcht minder geschikt of ongeschikt raken. Door het ruimen van munitie kan verstoring door betreding ontstaan of de burcht worden aangetast bij aanwezigheid van munitie die onschadelijk moet worden gemaakt. Voor een toelichting op dit alles wordt verwezen naar het rapport van A&W in bijlage 3.

Totale plangebied Luchthaven Twente (excl. Nieuwe EHS)

Overtreding van artikel 11 kan ook optreden bij werkzaamheden of ruimtelijke ontwikkelingen elders binnen het plangebied van Luchthaven Twente zoals begrensd in het SMP. Door de aanleg van nieuwe infrastructuur en een toename van verkeer zijn effecten te verwachten op aanwezige wissels, die onderdeel uitmaken van de functionele leefomgeving van de soort. Ook neemt de kans op verkeerssterfte toe. Hoewel er op dit moment nog geen concrete plannen zijn op of direct rond de bijburcht van de das aan de noordzijde van het vliegveld, kan door ruimtelijke ontwikkelingen de locatie van de burcht op termijn ongeschikt raken. Door kap van bos, al dan niet in combinatie met (nieuwe) activiteiten kunnen bovendien (negatieve) effecten optreden op het foerageergebied van de das, al heeft het plangebied op dit moment nog slechts een zeer beperkte functie als foerageergebied.

4

ECOLOGISCH INVENTARISATIE: ACHTERGROND

4.1 Methode inventarisatie

Onderzoek Altenburg & Wymenga en Reinsdyr Advies

Na de ontdekking van de dassenburcht in januari 2015 zijn alle werkzaamheden op en rond de burchtlocatie opgeschort en is door bureau Altenburg & Wymenga (A&W) uit Veerwouden een onafhankelijk (veld)onderzoek gestart. Bureau Reinsdyr uit Oldenzaal heeft op basis van haar gebiedskennis en verspreidingsinformatie over de das in Twente aan dit onderzoek bijgedragen middels een inventarisatie van de functionele leefomgeving. Tevens zijn door dit bureau een aantal cameravallen op en rond de burcht geplaatst om de situatie te monitoren en een beeld te krijgen van het aantal dieren in de burcht en de functie van de burcht. De resultaten van deze onderzoeken worden weergegeven in de rapportage van A&W (bijlage 3). Begin juni 2015 is door bureau Reinsdyr aan Eelerwoude een update gegeven van de monitoring op en rond de burcht middels een korte e-mail. Rapportage van de monitoring vindt namelijk pas later plaats.

Monitoring 2014

In het kader van de jaarlijkse monitoring van de verleende Generieke ontheffing en het Soortmanagementplan is al in 2014 extra aandacht aan de das besteed binnen het totale plangebied van Luchthaven Twente (*Eelerwoude, februari 2015, bijlage 4*). Daarbij is de burcht overigens nog niet ontdekt maar vermoedelijk al wel aanwezig geweest. De burcht lag echter achter een 3 meter hoog hekwerk, waarvan werd aangenomen dat dit tevens de eigendomsgrens vormde van het terrein van ADT.

In het voorjaar van 2015 is deze monitoring voortgezet. Het monitoringsonderzoek loopt op dit moment nog. De resultaten van dit onderzoek worden naar verwachting in het najaar van 2015 gerapporteerd. Vooruitlopend hierop wordt de onderzoeksmethodiek en –inspanning al wel toegelicht.

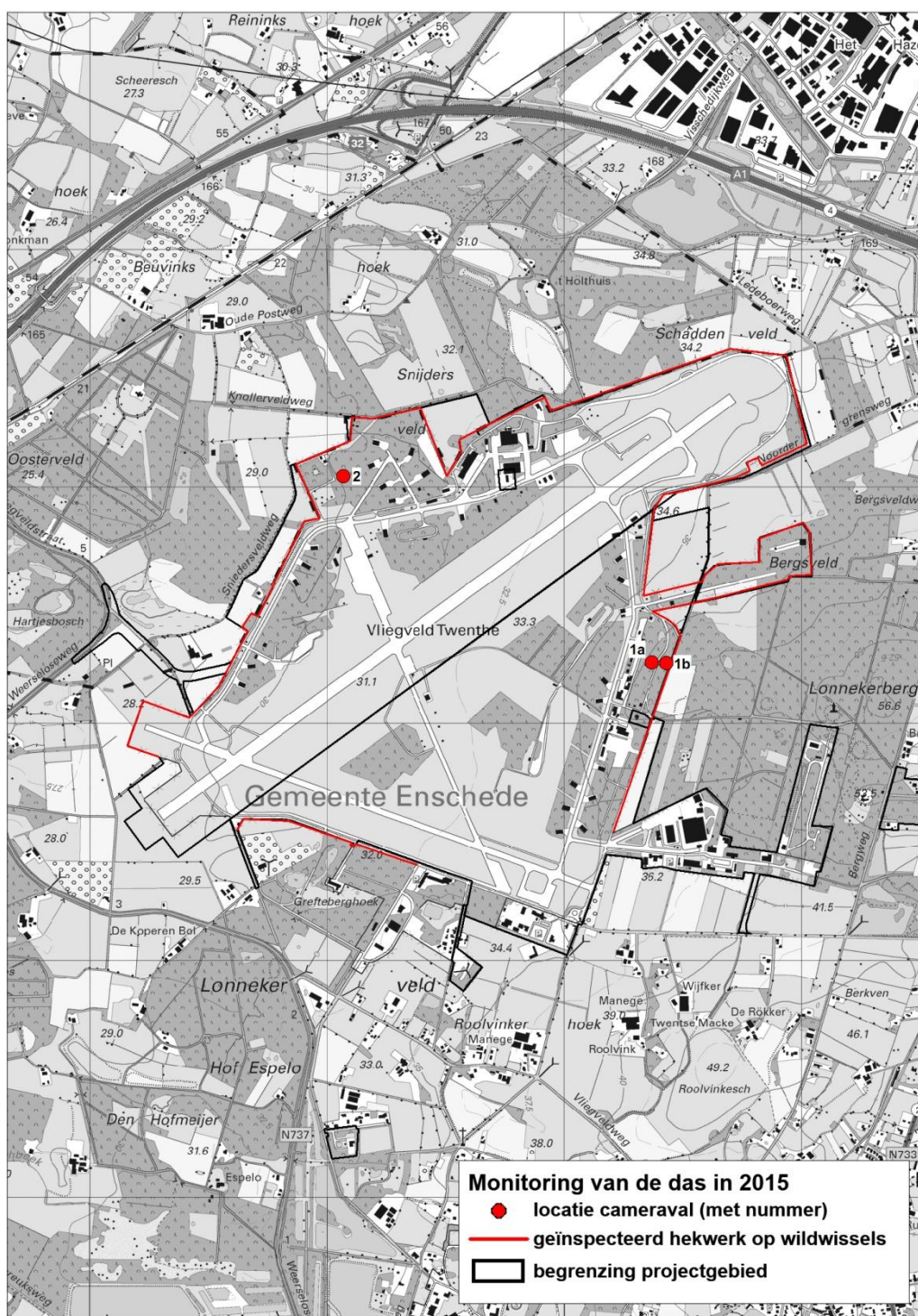
Monitoring 2015

Eelerwoude, en in het bijzonder de ecologisch adviseur en veldmedewerker Gerard Lubbers, is al sinds 2009 bij de ontwikkelingen en onderzoeken rond de Flora en faunawet op en rond het vliegveld betrokken. De monitoring van de das in 2015 is door hem uitgevoerd. Aanvullend wordt het deelgebied Nieuwe EHS sinds de start van de uitvoering van de natuurontwikkeling hier in januari 2015, door hem wekelijks geïnspecteerd in het kader van de Flora en faunawet. Het is tijdens deze veldinspecties

dat er diverse sporen (prenten) van das zijn aangetroffen, waarover verderop in deze rapportage meer. Tijdens de diverse inspecties is het totale plangebied van de Nieuwe EHS gecontroleerd op de aanwezigheid van verblijfplaatsen van de das.

De monitoring van de das heeft zich net als in 2014 in eerste instantie gericht op het inventariseren van wissels langs het buitenhek rond het vliegveld. Figuur 3 geeft een overzicht van de geïnspecteerde hekwerken. Het gaat om ruim 9,5 kilometer aan geïnspecteerde hekwerken. De inspectie is uitgevoerd in de periode van 26 maart tot en met 27 mei 2015.

Vervolgens zijn er op locatie 1 (1a en 1b in figuur 2) op 26 maart 2 cameravallen opgehangen op een reeds bekende wissel van de das uit 2013/14. De camera's zijn vervolgens verwijderd op 2 april. Het plangebied ten noorden van de hoofdbaan is intensief te voet doorzocht op de aanwezigheid van (potentiële) verblijfplaatsen van de das op 7 april, 17 april en 5 juni. Op locatie 2 werd op 7 april een nieuwe en op dat moment in gebruik zijnde dassenburcht gevonden. Op deze locatie zijn vervolgens 4 cameravallen opgehangen in de periode van 7 tot en met 24 april. Aanvullend is deze burcht nog visueel gecontroleerd op sporen van bewoning op 10 april, 6 mei en 5 juni.

Figuur 2. Overzicht geïnspecteerde hekwerken en locaties waar cameravallen zijn geplaatst in het voorjaar van 2015 (excl. de cameravallen op de burchtlocatie door Reinsdyr Advies in het onderzoek van A&W).

5

ECOLOGISCH INVENTARISATIE: RESULTATEN

5.1 Verblijfplaatsen

In de dassenburcht bij de Schietbaan op de flank van de Lonnekerberg blijken vier dassen aanwezig (*informatie Reinsdyr Advies, juni 2015*). De burcht heeft ongeveer 10 pijpen, waarvan er 6 belopen waren tijdens een veldbezoek in januari 2015. Hieruit valt af te leiden dat de burcht waarschijnlijk een functie heeft als hoofdburcht. Begin maart zijn meerdere paringen op de burcht op camera vastgelegd, maar er zijn geen indicaties dat er dit jaar jongen zijn geboren. Mogelijk is het dominante vrouwtje verongelukt. De dassen komen pas naar buiten als het volledig donker is en verblijven slechts korte tijd op de burcht zelf. Er is weinig sociale activiteit waargenomen. Wel wordt er regelmatig gegraven en worden er grote hoeveelheden nestmateriaal naar binnen gesleept (*informatie Reinsdyr Advies, juni 2015*). Ten noorden van de burcht zijn in een bosperceel op 3 locaties zgn. vluchtburchten vastgesteld (figuur B in bijlage 6).

Op 7 april 2015 zijn er in het kader van de monitoring van het Soortmanagementplan aan de noordzijde van het vliegveld door Eelerwoude verse loopsporen van das aangetroffen. De waarneming leidde naar een burcht in een dijklichaam met 6 pijpen, waarvan op dat moment tenminste 3 recent belopen bleken. Uit de opnames van 4 cameravallen die vervolgens zijn geplaatst kwamen in de periode van 7 tot en met 24 april stonden geen waarnemingen van dassen. Aanvullend is de burcht nog visueel gecontroleerd op sporen van bewoning op 10 april, 6 mei en 5 juni. Op deze momenten bleek de burcht niet (recent) belopen door dassen. Op basis van deze waarnemingen wordt geconcludeerd dat de burcht vooralsnog een functie heeft als onregelmatig gebruikte bijburcht of vluchtburcht, waarvan naar verwachting één of enkele dassen voor korte tijd gebruik van maken.

5.2 Functionele leefomgeving

Luchthaven Twente

De das blijkt sinds de uitwerking van het Soortmanagementplan in 2013 op veel plaatsen op en rond Luchthaven Twente voor te komen (bijlage 6). In augustus 2104 is een das doodgereden op de Weerseloseweg (*informatie B. ter Beek, gemeente Enschede*). Kort daarvoor, vermoedelijk eind juli / begin augustus 2014 werd ook al een doodgereden das aangetroffen op de Weerseloseweg op een verder onbekende locatie (*mondellinge informatie ADT*). De waarnemingen wijzen op een zich uitbreidende populatie en dispersie vanuit de natuurterreinen rond Luchthaven Twente.

Er zijn tijdens in het voorjaar van 2015 tenminste 10 zekere en nog eens minimaal 28 voor dassen potentieel geschikte wissels aangetroffen in de hekwerken rond het vliegveld. Er zijn op het vliegveld in 2015 geen sporen aangetroffen van foeragerende dassen. Tijdens de monitoring in 2014 werden plaatselijk en op kleine schaal wat sporen van foeragerende dieren in de bospercelen vastgesteld aan de noordzijde van het vliegveld, met name rond de locatie waar in 2015 een nieuwe burcht is gevonden. De bossen binnen het plangebied worden door Eelerwoude overigens beoordeeld als optimaal (loofhout) tot sub-optimaal (naaldhout) foerageergebied. De bospercelen op het vliegveld bestaan uit vrij jong loof- en gemengd bos (25-40 jaar oud) en zijn voor de das vermoedelijk minder interessant dan de oudere bossen in de natuurterreinen van de Lonnekerberg, 't Holthuis en Hof Espelo rond Luchthaven Twente. De graslanden op het vliegveld worden inmiddels al zo'n 30 jaar verschraald waardoor zich een bloemrijke, schrale vegetatie heeft ontwikkeld, en vormt daardoor voor de das een marginaal foerageergebied. Het vliegveld heeft voor de das op dit moment vooral een functie als migratieroute tussen de omliggende natuurterreinen. De werkzaamheden in de Nieuwe EHS, waarbij de voedselarme, bloemrijke bovenlaag ten behoeve van de natuurontwikkeling op veel plaatsen is verwijderd, maakt dat delen van dit gebied (tijdelijk) interessant zijn als foerageergebied voor dassen. Recente waarnemingen van loopsporen in april en mei dit jaar in de slenk maken duidelijk dat de dassen ook regelmatig in het centrale, open gedeelte van het vliegveld rondlopen. Sporen die wijzen op foeragerende dassen zijn vooralsnog niet binnen de Nieuwe EHS vastgesteld, maar het is denkbaar dat de nieuwe natuur hier (al dan niet tijdelijk) een functie krijgt als foerageergebied, gelet ook op de vestiging van een broedvogel als kievit en de aanwezigheid van groepen foeragerende zwarte kraaien.

Burchtlocatie Lonnekerberg

De functionele leefomgeving van de dassenfamilie op de burchtlocatie van de Schietbaan is uitgebreid onderzocht en beschreven in de rapportage van A&W. Daarbij is uitgegaan van een indicatief maximaal territorium van 600 hectare. Binnen dit territorium is in de huidige situatie ruim 100 ha optimaal en suboptimaal grasland aanwezig en 220 optimaal en suboptimaal bos. De in 2015 door Reinsdyr aangetroffen dassensporen zijn toegevoegd aan het kaartbeeld in figuur B in bijlage 6 en maken duidelijk dat de das op veel plaatsen op en rond de Lonnekerberg en de omgeving van het Holthuis actief is en foerageert. Drukke verkeerswegen, die een belangrijke doodsoorzaak voor de das vormen, ontbreken in dit gebied, waardoor er sprake is van een duurzame situatie.

5.3 Populaties in de omgeving

Op en rond Luchthaven Twente zijn op dit moment een zestal bewoonde dassenburchten bekend (A&W, 2015). Dit is inclusief de burcht op de Lonnekerberg en exclusief de bijburcht aan de noordzijde van het vliegveld. De overige burchten in de omgeving liggen in een ring rond de burcht op de Lonnekerberg op een afstand van circa 2 tot 3,5 kilometer. De meest nabijgelegen burcht ligt circa 2,2 kilometer ten noordwesten van de burcht bij de Lonnekerberg. De waarnemingen van de das in figuur B (bijlage 6) impliceren dat er mogelijk nog een burcht aanwezig is in de omgeving van Landgoed Oosterveld ten (noord)westen van het vliegveld, maar buiten het plangebied. De waarneming van de (bij)burcht op het vliegveld en de aanwezigheid van meerdere belopen wissels passen in dit beeld. De spoorwaarnemingen aan de zuidzijde van het vliegveld lijken afkomstig van de dassen uit de burcht van Hof Espelo, al biedt het bosgebied van de Grefteberghoekweg, grenzend aan de zuidzijde van het vliegveld, ook een geschikte locatie voor een dassenburcht.

6

EFFECTEN

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt onderscheid gemaakt in een effectenbeoordeling op basis van de beschreven ontwikkelingen in het Soortmanagementplan en de specifieke ontwikkelingen rond de realisatie van de Nieuwe EHS en de dassenburcht van de Lonnekerberg.

6.2 Effectenbeoordeling

Totale projectgebied Luchthaven Twente (excl. Nieuwe EHS)

De in het SMP beschreven ruimtelijke ontwikkelingen kunnen op verschillende manieren effect hebben op de aanwezige dassen en de functie(s) van het plangebied voor de das. Het gaat om:

- Verdwijnen van leefgebied door ruimtebeslag met bebouwing, infrastructuur etc.
- Veranderingen in de kwaliteit van het leefgebied (stikstofdepositie, verdroging, vernatting etc.)
- Uitstralingseffecten ten gevolge van de aanleg en de aanwezigheid van bebouwing, bedrijvigheid, infrastructuur in de vorm van visuele verstoring of verstoring door verlichting en geluid
- Directe sterfte door aanrijdingen met verkeer
- Barrièrewerking

Het projectgebied blijkt voor de das op dit moment vooral een functie te hebben als migratieroute tussen de verschillende omliggende natuurterreinen. De bospercelen aan de noordzijde van het vliegveld worden onregelmatig en in zeer beperkte mate gebruikt als foerageergebied, vermoedelijk door de aanwezigheid van betere foerageergebieden in de bosgebieden rond het vliegveld op kortere afstand rond de verblijfplaatsen. Toch worden ook de bospercelen binnen het plangebied beoordeeld als optimaal tot suboptimaal foerageergebied, al vormt de aanwezigheid van veel menselijke activiteit en verstoring wel een beperkende factor. De graslanden vormen door het verschrallingsbeheer over het algemeen een marginaal foerageergebied voor de das. In de nieuw gegraven slenk zijn sporen van das aangetroffen, maar sporen die wijzen op foeragerende dieren ontbreken vooralsnog.

De ontwikkelingen aan de noordzijde van het vliegveld (deellocaties Luchthaven, Leisure Noord, Troned en Infra-Noord), waarbij wordt uitgegaan van een zgn. 'worst case'-scenario, leiden slechts in beperkte mate tot een verlies van leefgebied van de das. Het plangebied heeft hier voor de das slechts een beperkte functie als foerageergebied. Wel

is hier een (bij- of vlucht)burcht aanwezig, die in het kader van een worst-case benadering verloren zal gaan. Daarnaast kunnen er afhankelijk van de nieuwe functies uitstralingseffecten ontstaan door verstoring door geluid, verlichting of menselijke activiteiten. Effecten zijn echter relatief eenvoudig te mitigeren door bijvoorbeeld de buitenzijde van het plangebied te voorzien van een brede, bufferende groenstrook, geluidswerende maatregelen toe te passen (isolatie van bedrijfsgebouwen), verlichting te beperken of aan te passen en menselijke activiteiten grotendeels overdag te laten plaatsvinden. Negatieve effecten op de das worden vooral verwacht door een toename van verkeer en een uitbreiding van de infrastructuur en daarmee een grotere kans op sterfte door verkeer.

Ten aanzien van de ontwikkeling van de deellocaties van De Strip en Oostkamp is op dit moment nog weinig meer nieuwe informatie bekend dan beschreven in het SMP. Duidelijk is wel dat het terrein is aangekocht door de heer Van Eck met het doel om hier evenementen te organiseren, waarbij de huidige situatie van groen, infra en gebouwen zo weinig mogelijk wordt gewijzigd. De effecten van de ontwikkelingen hier worden ook beoordeeld in de rapportage van A&W. Aangegeven wordt dat er ten aanzien van de das mogelijke effecten optreden ten aanzien van twee aspecten. Ten eerste kan er een versturende werking uitgaan van het gebruik van beide deelgebieden. Deze mogelijke verstoring is onder afhankelijk van de duur, intensiteit en tijdstip op de dag. De burcht op de Lonnekerberg ligt echter op minimaal 700 meter afstand van deze locaties en bestaat deels uit bos dat een dempende werking heeft op mogelijk versturende effecten. Daarbij komt dat in de verleende Generieke ontheffing expliciet wordt vermeld dat evenementen geen onderdeel uitmaken van de verleende ontheffing en afzonderlijk moeten worden getoetst. Een tweede potentieel effect dat door A&W genoemd wordt is een mogelijke afname van foerageergebied. Daarbij wordt er blijkbaar vanuit gegaan dat de deellocaties in de huidige situatie een functie (kunnen) hebben als foerageergebied voor de das. Op basis van gebiedskennis, aanwezige bostypen (vooral gemengd bos en naaldbos), maar vooral ook de aanwezigheid van veel menselijke activiteiten wordt dit niet waarschijnlijk geacht. Ten aanzien van De Strip zijn er ook tijdens de monitoring in 2015 geen aanwijzingen verkregen van een mogelijke functie als foerageergebied, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van belopen dassenwissels.

Ontwikkelingen binnen het deelgebied Prins Bernhardpark leiden volgens A&W niet tot versturende effecten op de vastgestelde dassenburcht. De locatie bevindt zich op ruim 1 kilometer afstand en het aantal nieuwe woningen is beperkt. Ook worden geen effecten verwacht op het foerageergebied.

Realisatie Nieuwe EHS en burchtlocatie Lonnekerberg

De effecten van de voorgenomen natuurontwikkeling binnen de Nieuwe EHS op de burcht en de functionele leefomgeving van de das zijn in het rapport van A&W uitgebreid beschreven en beoordeeld. Samengevat wordt geconcludeerd dat de voorgenomen natuurontwikkeling geen negatief effect heeft op de functionele leefomgeving of de functionaliteit van de dassenburcht. Ook niet door cumulatieve effecten, omdat er door DLG recentelijk nieuwe natuur is gerealiseerd langs de Jufferbeek binnen het indicatief maximaal territorium van de hier aanwezige dassenfamilie. Negatieve effecten worden wel verwacht door verstoring van de burcht tijdens de werkzaamheden, mogelijke

aantasting van dekking van de burcht, mogelijke verstoring door honden van recreanten, en het mogelijk minder geschikt of ongeschikt raken van de burcht door een stijging van de grondwaterstand door het dempen van de aangrenzende tankgracht. Verwacht wordt dat door het nemen van passende mitigerende maatregelen deze effecten kunnen worden beperkt, dan wel weggenomen. Dit betekent ondermeer dat een alternatieve verblijfplaats in de vorm van een kunstmatige burcht wordt aangelegd, waarover meer in hoofdstuk 8 Maatregelen. Voor een nadere effectenbeoordeling wordt verwezen naar de rapportage van A&W.

7

GUNSTIGE STAAT VAN INSTANDHOUDING

7.1 Staat van instandhouding

De gunstige staat van instandhouding (GSvl) van de das moet beoordeeld worden op lokaal niveau (*Soortenstandaard Das, 2012*). De soort breidt zich de laatste jaren sterk uit en ook het aantal dassen neemt sterk toe, vooral in gebieden als de Achterhoek en Twente, waar de soort nog op veel plaatsen ontbreekt of slechts in lage dichtheden voorkomt. Op en rond het plangebied van Luchthaven Twente komen op dit moment tenminste 6 bewoonde dassenburchten voor, zoals beschreven in paragraaf 5.4. De GSvl van de das wordt beoordeeld als gunstig gelet op de landelijke trend en aantalsontwikkeling en de natuurontwikkeling die in en rond het plangebied plaatsvindt.

7.2 Afbreuk gunstige staat van instandhouding

De voorgenomen ruimtelijke ontwikkelingen doen geen afbreuk aan de GSvl van de lokale populatie van de das. Wel zijn maatregelen noodzakelijk om verstoring, of in het ergste geval het ongeschikt raken van de verblijfplaats bij de Lonnekerberg te voorkomen. De burcht aan de noordzijde van het vliegveld heeft een functie als bijburcht of vluchtburcht. Een tijdige compensatie van deze burcht in de directe omgeving is aan de orde als door ruimtelijke ontwikkelingen blijkt dat de burcht hier niet langer gehandhaafd kan blijven. Vooralsnog worden hier echter geen negatieve effecten verwacht, en zeker niet in de mate dat dit afbreuk doet aan de GSvl.

8

MAATREGELLEN

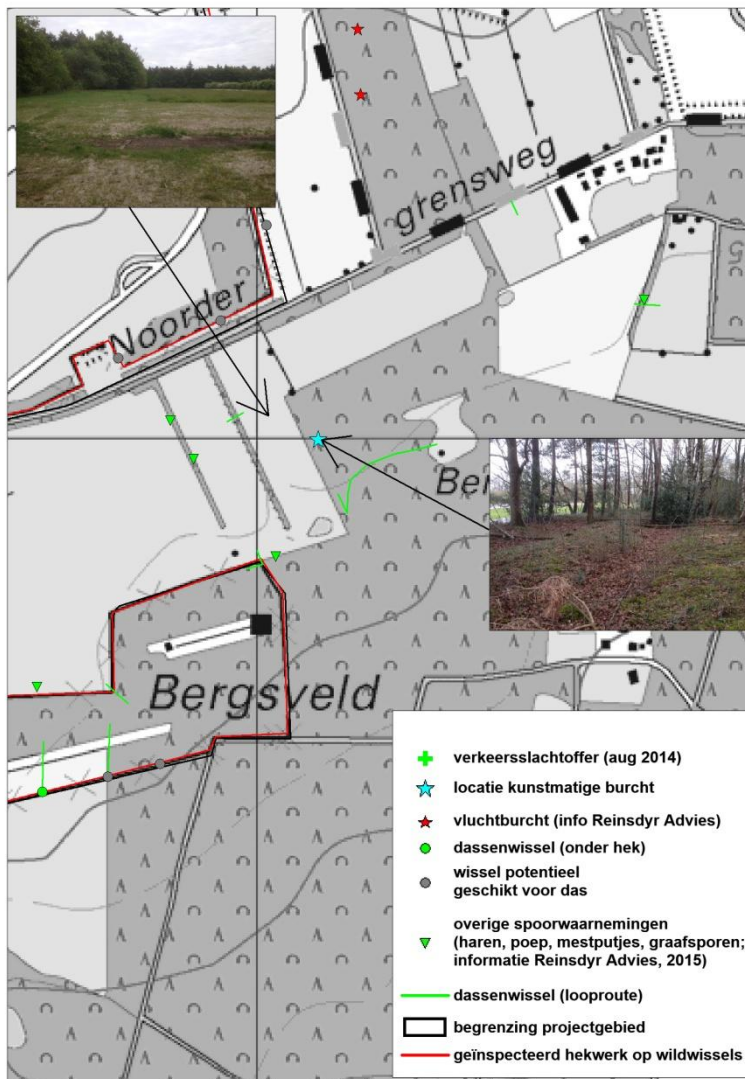
8.1 Totale projectgebied Luchthaven Twente (excl. Nieuwe EHS)

Maatregelen om negatieve effecten op de das en zijn functionele leefomgeving te voorkomen richten zich, gelet op de functie van het vliegveld als migratieroute en in beperkte mate als foerageergebied en verblijfplaats, vooral op het voorkomen van barrièrewerking en verkeersslachtoffers. Daarbij wordt aangesloten en uitgegaan van de maatregelen zoals beschreven in het door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland opgestelde Soortenstandaard voor de das (*versie 2.0, december 2014*). Het gaat om de maatregelen zoals weergegeven in hoofdstuk 3. De Soortenstandaard is toegevoegd als bijlage bij de ontheffingsaanvraag (bijlage 5).

In alle gevallen is maatwerk mogelijk. In samenspraak met een dassendeskundige moeten worden bepaald wanneer, waar, welke en hoeveel maatregelen in het specifieke project getroffen moeten worden. Mogelijk komen er ook maatregelen in aanmerking die niet genoemd worden in de Soortenstandaard, maar die door de dassendeskundige wel als effectief worden gezien. Het toepassen van die maatregelen is ook mogelijk. In alle gevallen zal op schrift een goede onderbouwing worden gegeven waarom de te nemen in het specifieke geval effectief zullen zijn.

8.2 Burchtlocatie Lonnekerberg

Hoewel de kans klein wordt geacht dat door het dempen van de tankgracht delen van de bestaande dassenburcht door een gestegen grondwaterstand onder water lopen (*rapportage A&W, 2015*), wordt op een locatie in de omgeving uit voorzorg een alternatieve, kunstmatige burcht aangelegd. De locatie is zorgvuldig gekozen in overleg met Gijs Gerrits, dassendeskundige en voorzitter van de Dassenwerkgroep Twente, terreinbeheerder en grondeigenaar Harry Koster van Landschap Overijssel en Gerard Lubbers, ecologisch adviseur bij Eelerwoude. De in de rapportage van A&W genoemde voorkeurslocatie van het bosperceel met de vluchtburchten blijkt in particulier eigendom en wordt om die reden niet als een kansrijke en duurzame locatie beoordeeld om hier de nieuwe burcht te realiseren. Er is daarom gekozen voor een nieuwe locatie, dicht in de buurt van de huidige burcht en grenzend aan een bestaande wissel die zowel door ree als das gebruikt wordt. De locatie bevindt zich buiten de invloedzone van de bestaande burcht en ligt in een hoger gelegen bosperceel grenzend aan een weiland (figuur 3). Het bosperceel is in eigendom van Landschap Overijssel.

Figuur 3. Overzicht locatie van de kunstburcht. De foto's geven een indruk van de huidige situatie

Kunstburcht

De locatie voor de kunstburcht ligt buiten de invloedssfeer van het grondwater en binnen het territorium van de dassenfamilie. Het ontwerp van de nieuwe burcht komt uit Groot-Brittannië waar het op veel plaatsen succesvol wordt toegepast. Gijs Gerrits, dassendeskundige, heeft ervaring met de aanleg van dit soort burchten en heeft het ontwerp aangeleverd (figuur 4). Hij zal de aanleg van de kunstburcht bovendien begeleiden.

Ten behoeve van de nieuwe burcht wordt de strooisellaag in een vlak van circa 4 bij 5 meter verwijderd en opzij gezet. Vervolgens worden in het maaiveld lange piketpalen geslagen waarmee ruimtes worden gecreëerd die onderling worden verbonden door middel van pvc buizen. Deze buizen worden aan de onderzijde open gezaagd en vervolgens op de kop geplaatst waardoor de ondergrond van de kunstmatige tunnels niet uit kunststof maar uit zand bestaat. Het geheel wordt afgedekt met een grondlichaam waarbij de strooisellaag als afdekking wordt terug geplaatst. Indien noodzakelijk worden op wallichaam nog wat struiken geplant als dekking.

Ten behoeve van de realisatie van de kunstburcht is een omgevingsvergunning aangevraagd die inmiddels is verleend. Na de bezwarentermijn van 6 weken die eind juli afloopt, wordt zo snel mogelijk gestart met de aanleg. Dit in verband met het werken in de minst kwetsbare periode voor de soort (juli-december) en de tijd die noodzakelijk is om de nieuwe burcht te ontdekken en aan de locatie te wennen. Na aanleg van de kunstburcht zal de nieuwe situatie worden gemonitord met behulp van cameravallen en sporenonderzoek. Met de aanleg van de kunstburcht wordt de functionaliteit van de verblijfplaats gewaarborgd, mocht de bestaande burcht ongeschikt raken. Omdat de alternatieve verblijfplaats wordt gerealiseerd op een locatie binnen het territorium waar de dassenfamilie al bekend mee is, wordt verwacht dat de dassen dit snel zullen accepteren. Bovendien wordt in het grondlichaam ook nog eens een kunstburcht aangeboden. De in de soortenstandaard genoemde gewenningsperiode van minimaal 6 maanden kan in deze situatie daarom korter zijn. Dit is ook van belang om de werkzaamheden aan de Nieuwe EHS tijdig te kunnen uitvoeren buiten de kwetsbare periode van de soort, die vanaf december weer start en doorloopt tot in juni (2016).

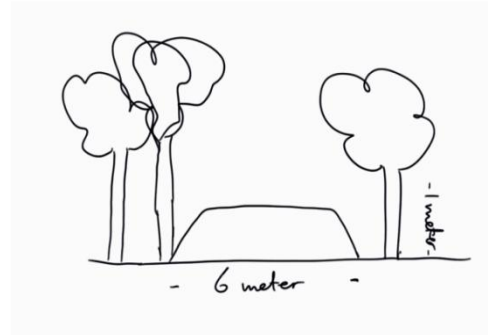
Overige maatregelen rond de bestaande burcht Lonnekerberg

Om verstoring van de huidige dassenburcht te voorkomen worden maatregelen genomen zoals omschreven in het rapport van A&W (bijlage 3: hoofdstuk 5). Het gaat om aspecten als de periode en het tijdstip van uitvoering van werkzaamheden direct op en rond de burchtlocatie, het onderzoeken en mogelijk ruimen van munitie, het mitigeren van het wandelpad, het snoeien van de bosrand en monitoring van de maatregelen. Voor een toelichting wordt verwezen naar de rapportage van A&W. De maatregelen worden uitgevoerd in opdracht van ADT en ecologisch begeleid door Gerard Lubbers, in overleg met ecologe Carolien van der Ziel (RHDHV) en dassendeskundige Gijs Gerrits (Reinsdyr Advies). Ten aanzien van de aanbevelingen van de barrièrewerking in de rapportage van A&W voor het deelgebied Oostkamp wordt gebruik gemaakt van de maatregelen zoals verwoord in paragraaf 3.7 van de Soortenstandaard voor de das (bijlage 5).

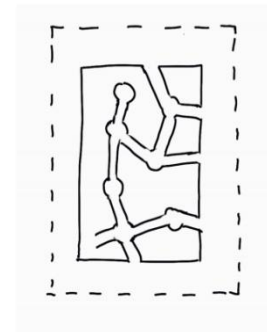
Ontwerp kunstburcht

Vooraanzicht

Doorsnede van bovenaf

- Kunstburcht 4x5 meter
- Aarden wal 6x7 meter
- PVC buizen 315 mm
- "Kamers" 50x50 cm

Figuur 4 Ontwerp(schets) kunstburcht das (Reinsdyr Advies, 2015).

9

ALTERNATIEVEN

Aanleiding voor deze ontheffingsaanvraag voor de das vormt de realisatie van de nieuwe natuur in de Nieuwe EHS waarbij ondermeer een slenk wordt gegraven en de aanwezige tankgracht grenzend aan de dassenburcht wordt gedempt. De keuze voor de locatie en de uitvoering van deze maatregelen is het product van langdurig en intensief planproces waarbij diverse gebiedspartijen vanuit diverse invalshoeken, wensen en belangen tot dit ontwerp zijn gekomen. Aanwezigheid van de dassenburcht was op dat moment nog niet bekend en is dus ook niet meegenomen in het planproces. Het is overigens de vraag of de dassenburcht op dat moment ook al aanwezig was. Duidelijk is wel dat na de vondst van de dassenburcht alle werkzaamheden in en rond de dassenburcht onmiddellijk zijn opgeschort om verstoring te voorkomen. De werkzaamheden zijn nu gepland in de minst kwetsbare periode voor de soort (juli – december).

Zoals in het rapport van Altenburg & Wymenga wordt vermeld zou met name het dempen van de tankgracht kunnen leiden tot een stijging van de grondwaterstand en daarmee mogelijk tot het (gedeeltelijk) ongeschikt raken van de dassenburcht. Hoewel de kans hierop beoordeeld wordt als (zeer) klein, wordt er toch een alternatieve kunstburcht aangeboden op korte afstand van de huidige burcht (net buiten de 200 meter zone, grenzend aan een belopen wissel). Verwacht wordt dat de functionaliteit van de burcht hiermee voldoende wordt gewaarborgd. De voorkeurslocatie voor de realisatie van een kunstburcht in het bosperceel met de vluchtburchten (zie rapportage A&W) blijkt lastig te realiseren omdat het perceel in particulier eigendom is, en voor deze eigenaren op termijn weer tot beperkingen kan leiden van hun eigendom. Bovendien zijn er twijfels ten aanzien van de duurzaamheid en de beheeraspecten bij de keuze voor deze locatie. Om deze redenen is gekozen om uit te wijken naar een goede alternatieve locatie in het bosperceel van Landschap Overijssel waarmee zowel het eigendoms- en beheeraspect als ook de duurzaamheid van de maatregel maximaal zijn vormgegeven. De alternatieve locatie is in het veld zorgvuldig gekozen is namens de dassenexpert Gijs Gerrits, ecologisch adviseur Gerard Lubbers en de terreinbeheerder en grondeigenaar Landschap Overijssel in de persoon van Harry Koster.

10

LITERATUUR

Bij het opstellen van dit projectplan is gebruik gemaakt van de rapportages en informatie die in 6 losse bijlagen aan dit ontheffingsverzoek zijn toegevoegd. Het gaat om:

1. Definitief Ontwerp Nieuwe EHS (*RoyalHaskoningDHV, 2014*).
2. Toelichting op het Ontwerp Nieuwe EHS (*RoyalHaskoningDHV, 2013*).
3. Rapport 'Dassenburcht op Vliegbasis Twente – onderzoek naar mogelijke compensatie bij geplande ontwikkelingen' (*Altenburg & Wymenga, 13 april 2015*) (*vertrouwelijke informatie*).
4. Rapport 'Monitoring Soortmanagementplan Luchthaven Twente 2014'.
5. Soortenstandaard Das (*versie 2.0, december 2014 RvO*).
6. Specifieke informatie over de das in en rond Luchthaven Twente (*vertrouwelijke informatie*).